

Verslag Tafel van XII
Dialogo Jan Peter Balkenende en Wouter van Noort
Thema Nationaal & Europa
3 juli 2018

Wouter van Noort, journalist bij NRC met een focus op economie en technologie, introduceert Jan Peter Balkenende, voormalig minister-president van Nederland, momenteel senior adviseur bij advies- en accountancybureau EY, waar hij zich richt op Corporate Responsibility, internationale zaken en onderwerpen op het snijvlak van de publieke en private sector. Daarnaast is hij lid van de Raad van Commissarissen van ING en hoogleraar Governance, Institutions and Internationalisation aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

De vraag die voorligt is waar we heen moeten met Europa, en waar het naartoe gaat. Wat is de toekomst van Europa? Wat is de rol van Europa in een wereld die constant verandert door ontwikkelingen op het wereldtoneel, de technologische ontwikkeling die voortdendert, opkomend nationalisme, democratie die onder druk staat?

Wat volgt is een globale weergave van de dialoog, met nadruk op de kenniselementen en met weglating van persoonlijke ervaringen en politiek gevoelige onderwerpen.

Al is de mening dat de toekomst van Nederland in Europa ligt, het valt niet te ontkennen dat het anti-Europa sentiment aan momentum lijkt te winnen. In dat sentiment zijn twee stromingen te onderscheiden: populisme en nationalisme. Het anti-Europese sentiment is sterk gevoed door de financiële crisis, die begon in de VS. Pas later werden de gevolgen ervan voor Europa duidelijk. Toen de inherente zwaktes van de Europese integratie aan de oppervlakte kwamen kantelde ook het sentiment.

Er zijn in de Europese integratie twee golven belangrijk geweest. In de jaren '50 was er sprake van enorme industriële groei. In die naoorlogse periode werden kolen en staal de belangrijkste ingrediënten van de Europese integratie. Er ontstond enorm veel enthousiasme voor Europa. In de jaren '80 kwam een tweede golf toen het besef doordrong dat Europa niet alleen een douane-unie moest zijn, maar ook een interne markt moest vormen waarin vrij verkeer mogelijk werd. Dat gaf een enorme impuls aan het vrije economische verkeer, de uitbreiding van de Europese Unie en de komst van de euro. Dat functioneerde goed, tot de crisis van 2008. Toen werd duidelijk dat de euro in gevaar komt als de spelregels niet goed worden nageleefd. Daar had Europa tot dan toe te weinig oog voor gehad.

Na de crisis in 2008 en de klap van Griekenland in 2012, die de noodzaak voor een nieuwe financiële architectuur aan de oppervlakte brachten, werkten de Europese regeringsleiders aan verbeteringen in de zwakke plekken. Daarna volgde de fase waar we nu middenin zitten, met Brexit, de migratieproblematiek en het opkomende nationalisme en populisme.

Sinds de jaren '50, en vooral de laatste tien jaar, hebben zich crises voorgedaan die vooral zijn opgelost met technocratische ingrepen. Het ontbreekt aan verbindend élan in Europa. Europa moet nu verder reiken dan crisismanagement en een nieuw verhaal hebben, dat zou

moeten doorborduren op de sustainable development goals van de Verenigde Naties¹; doelstellingen die in het DNA van Europa zitten en die te maken hebben met kwaliteit van leven, solidariteit, betrokkenheid, klimaat, circulaire economie, nieuwe economie. Een dergelijk geloofwaardig verhaal kan de passie brengen die nodig is voor de toekomst van Europa. Daar waar het gaat om ontwikkelingen van buitenaf heeft Europa vooral gezamenlijke strategieën nodig.

Als we kijken naar de toekomst van Europa, en dan met name de technologische toekomst, kan Europa in dit opzicht een betekenisvolle rol gaan spelen? Europa liep voor met de opkomst van de mobiele telefonie, maar nu is het in digitaal opzicht een kolonie aan het worden van Amerikaanse bedrijven die in sommige opzichten misschien wel machtiger zijn dan natiestaten. Een zorgwekkende situatie, die deel is van het wereldwijde krachtenspel dat momenteel gaande is.

Om sterker te opereren is het van belang die zaken uit te bouwen waarin Europa voorop loopt, zoals bijvoorbeeld op het gebied van de circulaire economie. De gezamenlijke missie van Europa kan bijvoorbeeld liggen in duurzaamheidsdoelen.

Opvallend is dat niet-Europeanen Europa veel hoger waarderen dan Europeanen zelf. Niet-Europeanen hebben wel oog voor de vele decennia zonder oorlogen, het vrije reizen, de diploma's die in heel Europa geldig zijn, terwijl Europeanen alles wat goed is aan Europa als vanzelfsprekend zien. Europeanen problematiseren wat niet helemaal goed gaat, en daarbij wordt uit onwetendheid een hoop onwaarheid verkondigd over Europa.

De conclusie van het gesprek is dat het gerechtvaardigd is wat optimistischer te zijn over Europa. Europa verdient wel wat meer missie en élan.

¹ Zie <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300> .